

JOANNA POŁATYŃSKA

Prawo do obywatelstwa jako prawo człowieka

The right to nationality is embodied in the Universal Declaration of Human Rights (1948) as one of the Human Rights granted to every human being.

Although it was consequently included in several international documents, is considered to be still more like a directive of conduct for States than a legally admissible claim of an individual. By custom, it is the right of each State to determine who its nationals are. The source of that ambiguity could be found in controversies arising from the dual nature of nationality, as a legal bond between a State and an individual, recognized both in public international law and domestic law of every State.

Obywatelstwo jest instytucją, która wymyka się tradycyjnym klasyfikacjom. Nie ulega wątpliwości, że obywatelstwo – będąc instytucją prawną – jest również instytucją społeczną, zatem odwołuje się przede wszystkim do poczucia tożsamości i wspólnoty wśród członków grupy. W niektórych społecznościach to właśnie aktywne wykonywanie praw politycznych związanych ze statusem obywatela jest czynnikiem spajającym społeczeństwo obywatelskie. Taka funkcja obywatelstwa jest charakterystyczna dla społeczeństw anglosaskich, zwłaszcza społeczeństwa amerykańskiego. Przeciwnieństwem będą społeczeństwa tych państw, które powstały jako państwa narodowe (a więc przede wszystkim państwa utworzone w XIX stuleciu m.in. Włochy, jak również po I wojnie światowej, m.in. Polska, Czechosłowacja i państwa bałkańskie), bowiem w takim przypadku czynnikiem determinującym społeczeństwo jest wspólna tożsamość narodowa. Pojęcie obywatelstwa łączy w sobie zatem dwa aspekty zjawiska, które nie mogą być rozpatrywane odrębnie.

Konsekwencją wielopłaszczyznowości pojęcia „obywatelstwo” jest podleganie tej instytucji regulacji zarówno prawa krajowego, jak i prawa międzynarodowego. Nie ma jednakże powszechnie obowiązującej normy prawa międzynarodowego, która definiowałaby to pojęcie¹, podobnie jak i jedynie w nielicznych ustawach krajowych² ustawodawca zdecydował się na wskazanie precyzyjnej

¹ Definicje obywatelstwa znajdują się natomiast w niektórych dokumentach regionalnych, m.in. w art. 2 Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie z dnia 6 listopada 1997 r. (ETS nr 166).

² Tego typu postanowienia znajdują się przede wszystkim w ustawodawstwie przyjmowanym w latach 90., w tym w ustawodawstwie Republik powstałych po rozpadzie ZSRR, ale również innych państw, m.in. Laosu (1990).

definicji tego terminu, ograniczając się zazwyczaj do określenia sposobów nabycia i utraty obywatelstwa. Zarówno orzecznictwo, jak i doktryna są zgodne co do tego, że regulacja obywatelstwa należy do sfery zastrzeżonych kompetencji państwa, i to państwa są władne ustalać krąg osób, które są ich obywatelami. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w orzeczeniu w sprawie *Nottebohm* powtórzył zasadę, iż: „jest rzeczą każdego państwa suwerennego normować własnym ustawodawstwem nabywanie jego obywatelstwa, jako też nadawać je przez naturalizację przyznaną przez jego własne organy zgodnie z tym ustawodawstwem”³. Jednak zauważa się również, że kompetencja państw do regulowania instytucji obywatelstwa nie jest kompetencją nieograniczoną, zaś ograniczenia te wynikają ze zobowiązań międzynarodowych, które państwa przyjęły z własnej woli.

Następujący po II wojnie światowej rozwój nowej dziedziny prawa międzynarodowego, jaką jest międzynarodowa ochrona praw człowieka, zmienił w znacznym stopniu spojrzenie państw na kwestie obywatelstwa. Nie ma wątpliwości, że we współczesnym świecie obywatelstwo jest kluczem do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym państwa. Jest to więc, w stosunku do praw obywatelskich i politycznych, pewnego rodzaju metaprawo, warunek *sine qua non*, od którego zależy możliwość korzystania z tych praw. Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka stwierdził wprost, iż „jest obecnie powszechnie przyjętym, że obywatelstwo jest niezbywalnym prawem każdej jednostki ludzkiej. Nie tylko jest podstawowym wymogiem dla wykonywania praw politycznych, ale ma znaczący wpływ na zdolność do czynności prawnych jednostki”⁴. Jednocześnie – uznając tak doniosłe znaczenie prawa do obywatelstwa – społeczność międzynarodowa jest wyjątkowo ostrożna w zapisywaniu prawa do obywatelstwa w dokumentach międzynarodowych.

Kamieniem węgielnym dla regulacji prawa do obywatelstwa jest niewątpliwie art. 15 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który stanowi: „1. Każdy ma prawo do obywatelstwa. 2. Nikt nie może być arbitralnie pozbawiony obywatelstwa, które posiada, ani też nie można mu odmówić prawa do zmiany obywatelstwa”⁵. Chociaż Powszechna Deklaracja Praw Człowieka nie była pierwszym dokumentem międzynarodowym, który do katalogu praw człowieka

³ Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (orzeczenie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 kwietnia 1955 r. w sprawie *Nottebohm* (*Liechtenstein v. Gwatemala*), ICJ Reports 1955, s. 357)

⁴ Por. opinia Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka nr 4 z dnia 19 stycznia 1984 roku w sprawie proponowanych poprawek do przepisów o naturalizacji w konstytucji Kostaryki, nr OC-4/84, Inter-Am. Ct. H. R. Reports (Ser. A), No. 4 (1984), par. 32; opinia dostępna również na <http://www.corteidh.or.cr/serieapdf_ing/seriea_04_ing.pdf>.

⁵ Art. 15 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przyjętej i ogłoszonej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w rezolucji nr 214A (III) z 10 grudnia 1948 r., tekst angielski dostępny na <<http://www.un.org/Overview/rights.html>>, tekst polski dostępny na: <http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/powszechna_deklaracja.php>.

zaliczał prawo do obywatelstwa⁶, była jednak pierwszym dokumentem o charakterze powszechnym, który wymieniał prawa człowieka uznane przez społeczność międzynarodową zebraną w Organizacji Narodów Zjednoczonych. Niewątpliwie stanowiła ona moment przełomowy dla prawnomiędzynarodowej koncepcji obywatelstwa, która dotychczas stała na stanowisku jak najszerzej autonomii państw w przedmiocie regulacji obywatelstwa. Zaliczenie prawa do obywatelstwa do katalogu praw człowieka mogłoby bowiem implikować poważne ograniczenie swobody państw w określaniu kręgu swoich obywateli.

Jednakże wielką słabością rozwiązania przyjętego w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – oczywiście poza jej formalnie niewiążącym charakterem – była sama konstrukcja prawa do obywatelstwa. Mimo że sformułowane jest ono bardzo szeroko, to w istocie nie wiąże się z jakimkolwiek obowiązkiem nałożonym na państwo. Podobnie jak zawartemu w art. 14 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka prawu do poszukiwania azylu nie odpowiada prawo do otrzymania azylu, tak i prawu do obywatelstwa nie odpowiada prawo żądania od konkretnego państwa, by nadało swe obywatelstwo jednostce. Innymi słowy, postanowienie art. 15 nie precyzuje, do obywatelstwa którego państwa jednostka ma prawo, co w rezultacie czyni to postanowienie niesprecyzowaną deklaracją. Niemniej sam fakt uznania prawa do obywatelstwa jako prawa człowieka należy ocenić bardzo wysoko.

Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka⁷, transponujące idee zawarte w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka na „twarde” prawo międzynarodowe, nie wymieniają jednak prawa do obywatelstwa w takim kształcie, w jakim zawarte ono było w Deklaracji. Zostało ono uregulowane tylko w formie szczątkowej, w postaci ustępu 3 art. 24: „Każde dziecko ma prawo do nabycia obywatelstwa”⁸. W porównaniu z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka, w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych został znacznie ograniczony podmiotowy zakres prawa do obywatelstwa, bowiem przyznano je wyłącznie dziecku⁹. Paradoksalnie, mimo tak znacznego ograniczenia kręgu

⁶ Pierwszym dokumentem, który wymieniał prawo do obywatelstwa, była Amerykańska Deklaracja Praw i Obowiązków Człowieka z 2 maja 1948 r., która w art. 19 stanowiła: „Every person has the right to the nationality to which he is entitled by law and to change it, if he so wishes, for the nationality of any other country that is willing to grant it to him”. [*American Declaration of the Rights and Duties of Man*, przyjęta przez IX Międzynarodową Konferencję Państw Amerykańskich dnia 2 maja 1948 r. w Bogocie, tekst dostępny na <<http://www.cidh.org/Basicos/basic2.htm>>].

⁷ Tzn. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167, załącznik) oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 16 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., nr 38 poz. 169, załącznik).

⁸ Art. 24 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (*op. cit.*).

⁹ Jak wielokrotnie podkreślał Z. Galicki, prawo do obywatelstwa dzieci znalazło się w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych i zostało zamieszczone na skutek propozycji złożonej przez Polskę. Por. szerzej, m.in. Z. Galicki, *Czy prawo do obywatelstwa należy do*

podmiotów uprawnionych, Pakt nie precyzuje, do nabycia obywatelstwa którego państwa (tj. np. państwa urodzenia czy też państwa obywatelstwa rodziców) dziecko ma prawo. Wskazania tego nie przynosi również przyjęta w 1989 r. Konwencja Praw Dziecka, która wymienia prawo do uzyskania obywatelstwa przez dziecko w art. 7, wśród takich praw, jak prawo do otrzymania imienia czy prawo do poznania swoich rodziców¹⁰. Wydaje się zatem, że mimo uznania prawa do obywatelstwa za prawo człowieka, odpowiadające mu obowiązki państw nadal – przynajmniej na gruncie podstawowych ONZ-towskich instrumentów ochrony praw człowieka – pozostają nieuregulowane¹¹.

Zupełnie inne podejście do obywatelstwa, a co za tym idzie – zupełnie inną konstrukcję prawa do obywatelstwa zawiera, wcześniejsza niż Pakty, Konwencja Nowojorska o ograniczaniu przypadków bezpaństwowości z 30 września 1961 r., która nie stanowi wprost o prawie do obywatelstwa, a jedynie potwierdza je pośrednio, przez nałożenie na państwa obowiązku określonego w art. 1: „Umawiająca się Strona przyzna swe obywatelstwo osobie urodzonej na jej terytorium, jeżeli w przeciwnym przypadku osoba ta pozostałaby bezpaństwowcem”¹². Prawo do obywatelstwa zawarte w Konwencji jest jednak prawem warunkowym w tym sensie, że odpowiadający mu obowiązek państwa uzależniony jest od tego, czy w wypadku nieprzyznania jednostce obywatelstwa stałaby się ona apatrydą. Jeśli natomiast bezpaństwowość osobie fizycznej nie grozi, obowiązek ten na państwie nie ciąży. Kolejne artykuły Konwencji rozszerzają katalog przypadków, w których państwo ma obowiązek nadać swoje obywatelstwo jednostce, m.in. gdy nie może ona nabyć obywatelstwa państwa,

katalogu praw człowieka, [w:] P. Bajda, Obywatelstwo w Europie Środkowej i Wschodniej. Materiały z konferencji „Prawo do posiadania obywatelstwa w Europie Środkowo-Wschodniej” (Jabłonna, 15–17 grudnia 1995), Warszawa 1996, s. 8.

¹⁰ Art. 7 Konwencji Praw Dziecka z 20 listopada 1989 r. stanowi w ust. 1: „Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką”. Ust. 2 wskazuje jedynie, że: „Państwa-Strony zapewnią, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz z ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem”, nadal jednak nie przesądza, na którym państwie obowiązek nadania obywatelstwa będzie ciążył (Konwencja o Prawach Dziecka z 20 listopada 1989 r., tekst polski opubl. w Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).

¹¹ Pojęcie „prawo do obywatelstwa” pojawia się również incydentalnie w innych konwencjach dotyczących praw człowieka, m.in. w art. 5 Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z 1969 r., nr 25, poz. 187), w której Państwa-Strony konwencji zobowiązały się zakazać i zlikwidować wszelką dyskryminację rasową we wszystkich jej przejawach oraz zabezpieczyć prawo każdego – bez żadnego różnicowania, do korzystania z wszystkich praw, m.in. z prawa do obywatelstwa (art. 5 Konwencji).

¹² Art. 1 Konwencji o ograniczaniu przypadków bezpaństwowości z 30 sierpnia 1961 r., United Nations Treaty Series, vol. 989 (1975), No. 14458, s. 176.

na terytorium którego się urodziła, ze względu na niespełnienie przesłanek nabycia obywatelstwa, takich jak przekroczenie wieku, do którego można było się ubiegać o nadanie obywatelstwa, lub brak domicylu (art. 4), czy też w sytuacji, gdy osoba nie urodziła się na terytorium państwa, lecz jedno z rodziców jest obywatelem tego państwa (art. 5). Konwencja oczywiście dopuszcza ustanawianie przez zainteresowane państwa dodatkowych przesłanek nabycia swojego obywatelstwa, m.in. przez ustalenie wieku wnioskodawcy (nie mniej jednak, niż 23 lata), zamieszkiwania na terytorium państwa przez wskazany okres (nie dłużej niż lat 3) lub też brak karalności za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu narodowemu (art. 5 ust. K konwencji). Jednakże w każdym przypadku obowiązek ten jest objęty tym samym warunkiem – państwo jest zwolnione z obowiązku nadania obywatelstwa, jeśli jednostka, w braku takiego nadania, nie stałaby się bezpaństwowcem. Konwencja daje państwom możliwość ustanawiania przez ich ustawodawstwa wewnętrzne posilkowych przesłanek i warunków, od których przyznanie obywatelstwa może być uzależnione, co dodatkowo wpływa na osłabienie zobowiązania ciążącego na stronach Konwencji.

Na tym tle modelową jawi się konstrukcja prawa do obywatelstwa opisana w Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka z 22 listopada 1969 r.¹³ W konwencyjnym katalogu praw człowieka prawo do obywatelstwa zostało zawarte w art. 20: „1. Każdy ma prawo do obywatelstwa. 2. Każdy ma prawo do obywatelstwa tego państwa, na terytorium którego się urodził, o ile nie przysługuje mu prawo nabycia jakiegokolwiek innego obywatelstwa. 3. Nikt nie może być arbitralnie pozbawiony obywatelstwa, które posiada, ani też prawa do zmiany obywatelstwa”¹⁴. Ponadto, zgodnie z art. 27 ust. 2 Konwencji, prawo do obywatelstwa należy – obok takich zasad, jak prawo do życia, zakaz niewolnictwa i wolność sumienia – do praw, których zgodnie z Konwencją nie można uchylić ani zawiesić, nawet w przypadku wojny, zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub innych nagłych przypadków zagrożenia dla niepodległości lub bezpieczeństwa państwa¹⁵.

¹³ American Convention on Human Rights, tzw. „Pakt z San José”, podpisany 22 listopada 1969 r. w San Jose, O.A.S. Treaty Series, No 36. Pakt wszedł w życie 27 sierpnia 1978 r., obecnie stronami Konwencji pozostaje 25 państw amerykańskich (poza Kanadą, USA, Belize, Gujaną oraz niektórymi wyspami Karaibów).

¹⁴ Art. 20 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka z 22 listopada 1969 r., O.A.S. Treaty Series, No 36; dostępna również na: <<http://www.oas.org/juridico/english/Treaties/b-32.htm>>.

¹⁵ „1. In time of war, public danger, or other emergency that threatens the independence or security of a State Party, it may take measures derogating from its obligations under the present Convention to the extent and for the period of time strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law and do not involve discrimination on the ground of race, color, sex, language, religion, or social origin. 2. The foregoing provision does not authorize any suspension of the following

Unormowanie to jest wyjątkowe przede wszystkim dlatego, iż po raz pierwszy zostało wskazane państwo, na którym ciąży obowiązek nadania obywatelstwa jednostce. Państwem tym jest państwo, na terytorium którego osoba fizyczna się urodziła. Podkreślić trzeba jednak, że obowiązek nadania obywatelstwa przez państwo urodzenia jest – podobnie jak w przypadku Konwencji o ograniczaniu przypadków bezpaństwowości – ograniczony do takich sytuacji, w których jednostka nie ma prawa do nabycia jakiegokolwiek innego obywatelstwa. Można zatem powiedzieć, że warunek zawarty w ust. 2 art. 20 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka jest w istocie powtórzeniem zobowiązania z Konwencji o ograniczaniu przypadków bezpaństwowości, z tą wszakże różnicą, że Konwencja o ograniczaniu przypadków bezpaństwowości mówiła o obowiązkach państw, natomiast Amerykańska Konwencja Praw Człowieka kładzie nacisk na prawo jednostki do domagania się od państwa nadania obywatelstwa¹⁶. Roszczenie to jest dodatkowo wzmocnione niederogowalnym charakterem prawa do obywatelstwa. Jak zauważył Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Dilci Yean v. Violeta Bosico*: „Obywatelstwo powinno być postrzegane jako naturalny stan osoby ludzkiej. Stan ten jest nie tylko podstawą jej zdolności politycznej, ale też stanowi część jej zdolności prawnej. Stąd też, pomimo że tradycyjnie uznaje się, iż uregulowanie kwestii obywatelstwa należy do kompetencji każdego państwa, ewolucja zachodząca w tej materii pokazuje, że prawo międzynarodowe narzuca pewne granice swobodnemu uznaniu państw oraz że w chwili obecnej w regulacji obywatelstwa uczestniczą nie tylko poszczególne państwa, lecz również należy brać pod uwagę całość postanowień dotyczących powszechnej ochrony praw człowieka. [...] W konsekwencji, od klasycznego ujęcia, w którym postrzegano obywatelstwo li tylko jako atrybut nadawany przez państwo swoim poddanym, doktryna ewoluuje w kierunku koncepcji obywatelstwa, w której oprócz bycia atrybutem państwa, obywatelstwo jest również prawem osoby ludzkiej”¹⁷.

System Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka jest w chwili obecnej jedynym systemem, który przewiduje mechanizm międzynarodowej kontroli przestrzegania przez państwa prawa do obywatelstwa, w postaci skargi do trybunału międzynarodowego przeciwko państwu, które dopuszcza się narusze-

articles: [...] Article 20 (Right to Nationality), [...] or of the judicial guarantees essential for the protection of such rights” (art. 27 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka z 22 listopada 1969 r.).

¹⁶ W oparciu o art. 20 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka na temat prawa do obywatelstwa wypowiadał się wielokrotnie Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka – zarówno w opiniach doradczych (m.in. cytowana powyżej Opinia doradcza nr 4, także Opinia doradcza nr 17 i 18), jak i w rozstrzygnięciach konkretnych skarg (m.in. *Gonzales v. Nikaragua*, *Castillo-Petruzzi v. Peru*, *Yean i Bosico v. Dominikanie*).

¹⁷ *Caso de las Ninas Yean y Bosico vs Republica Dominicana*, Sentencia de La Corte Interamericana de Derechos Humanos de 8 de septiembre 2005, Serie C, No 130, par. 138, tekst dostępny na: <http://www.corteidh.or.cr/seriecpdf/seriec_130_esp.pdf>.

nia tego prawa. Ogromna zasługa w tym względzie leży po stronie Międzynarodowego Trybunału Praw Człowieka, który stoi na straży poszanowania Konwencji z wszelkimi wynikającymi z niej konsekwencjami, również w tych przypadkach, gdy orzecznictwo Trybunału dotyczy bezpośrednio niekwestionowanego atrybutu państwowości, jakim jest kompetencja do określania kręgu obywateli państwa.

W 1988 r. Rada Europy wzorując się na dorobku amerykańskim, podjęła próby stworzenia pełnego międzynarodowego unormowania prawa do obywatelstwa w postaci projektu protokołu dodatkowego do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁸, jednak ze względu na niechęć państw członkowskich, protokół taki w efekcie nie został podpisany. Dlatego też pierwszym instrumentem europejskim w całości poświęconym obywatelstwu jest dopiero Europejska Konwencja o Obywatelstwie z 6 listopada 1993 r.

Jeśli chodzi o prawo do obywatelstwa, to Europejska Konwencja o obywatelstwie *expressis verbis* w art. 4 pkt a) stanowi: „Każdy ma prawo do obywatelstwa”¹⁹. Podkreślenia wymaga fakt, że prawo do obywatelstwa zostało zapisane w Konwencji jako jedna z zasad, na jakich opiera się regulujące instytucję obywatelstwa ustawodawstwo każdego państwa-strony. Jak podkreślają sami twórcy Konwencji w Raporcie wyjaśniającym, „zasada prawa do obywatelstwa ujęta jest w niniejszej konwencji, gdyż stanowi ona inspirację dla dalszych istotnych postanowień konwencji, w szczególności dotyczących bezpieczeństwa”²⁰.

Na pierwszy rzut oka jest to dosłowne powtórzenie postanowień Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, jednakże – w przeciwieństwie do dotychczasowej praktyki – Europejska Konwencja o Obywatelstwie nakłada na państwa-strony również pewne obowiązki związane z zapewnieniem jednostkom prawa do obywatelstwa. Obowiązki te to przede wszystkim obowiązek unikania bezpieczeństwa²¹ oraz zakaz stosowania w prawie wewnętrznym kryteriów, które wprowadzałyby dyskryminujące rozróżnienie ze względu na płeć, religię, rasę, pochodzenie narodowe lub etniczne (art. 5 Konwencji). Postanowienia Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie łączą w sobie zatem postanowienia wcześniejszych dokumentów międzynarodowych, poczynwszy od Powszechnej

¹⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności podpisana dnia 4 listopada 1950 r. w Rzymie, tekst polski opubl. w Dz. U. z 1993 r., nr 61 poz. 284.

¹⁹ Europejska Konwencja o Obywatelstwie z 6 listopada 1993 r., E.T.S. No 166.

²⁰ Explanatory report to European Convention on Nationality, E.T.S. No 166, par. 31–32, dostępny również na < <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm> >.

²¹ M.in. poprzez przewidziany w art. 7 ust. 3 Konwencji zakaz ustanawiania w prawie wewnętrznym możliwości utraty obywatelstwa, jeśli prowadziłoby to do bezpieczeństwa, czy też uregulowana w art. 8 ust. 1 możliwość zezwolenia na zrzeczenie się obywatelstwa tylko w przypadku, gdy zainteresowana osoba nie stanie się w ten sposób apatrydą.

Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r., przez Konwencję o redukcji przypadków bezpaństwowości z 1961 r., aż po modelowe rozwiązania Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka z roku 1969. Jednakże w porównaniu z rozwiązaniami amerykańskimi, ochrona prawa do obywatelstwa na gruncie Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie jest znacznie słabsza, nie daje bowiem żadnego mechanizmu kontroli zapewniania przez państwa-strony Konwencji poszanowania tego prawa.

Pomimo częstych odwołań do prawa do obywatelstwa, które znajdujemy w dokumentach międzynarodowych, wydaje się jednak, że nadal nie można mówić o tym prawie jako w pełni ukształtowanym prawie człowieka, które uznawane byłoby powszechnie – podobnie, jak prawo do życia czy prawo do prywatności. Dokumenty, w których prawo do obywatelstwa zostało określone szeroko, najczęściej nie mają formalnie mocy wiążącej (jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka), natomiast w dokumentach prawnie wiążących prawo do obywatelstwa jest ono bądź uregulowane szczątkowo (jak w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych), lub też gwarancja tego prawa jest ograniczona podmiotowo (np. tylko dzieci dotyczy prawo do obywatelstwa przewidziane w Konwencji Praw Dziecka). Dwa instrumenty międzynarodowe ustanawiające najszerzej rozumiane prawo do obywatelstwa – Amerykańska Konwencja Praw Człowieka i Europejska Konwencja o Obywatelstwie – są z kolei dokumentami regionalnymi o ograniczonym zasięgu terytorialnym.

Zważyć trzeba również na fakt, iż realizacja prawa do obywatelstwa jest w przeważającej liczbie wypadków uzależniona od indywidualnych decyzji państw, które mogą sobie zastrzec dodatkowe warunki i ograniczenia ciążących na nich zobowiązań. W tym stanie rzeczy prawo do obywatelstwa jest więc raczej zbiorczym określeniem dla takich uprawnień, jak prawo do nabycia obywatelstwa, jego posiadania, zrzeczenia się czy wyboru, nie zaś jako prawo, którego integralną częścią byłaby możliwość dochodzenia na forum międzynarodowym zaprzestania jego naruszeń²². Zgodnie z powszechną praktyką, podczas gdy co do zasady uznaje się istnienie prawa do obywatelstwa, prawo do nabycia konkretnego obywatelstwa wyznaczają przepisy każdego państwa. Nie zmienia to jednak faktu, że państwa coraz częściej związują się traktatami gwarantującymi coraz silniejszą ochronę tego prawa.

²² Z. Galicki twierdzi, że prawo do obywatelstwa jest obecnie chronione tylko pośrednio – poprzez zapisy dotyczące prawa do wyboru obywatelstwa lub zrzeczenia się obywatelstwa, co dodatkowo osłabia ideę zapisaną w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Por. Szerzej: **Z. Galicki**, *Does the Right to a Nationality Belong to the Catalogue of Human Rights?*, [w:] **F. J. A. van der Velden** (ed.), *Aan de grenzen van het Nederlanderschap: een bundel opstellen over Nederlands en Europees nationaliteitsrecht, op 15 mei 1998 aangeboden aan F. Th. Zilveren-tant bij gelegenheid van zijn afscheid als wetgevingsjurist bij het Ministerie van Justitie*, Haga 1998, s. 71.